

ROLA I ZNACZENIE DOŚWIADCZEŃ WOJENNYCH W PROCESIE STUDIÓW OFICERÓW W AKADEMII SZTUKI WOJENNEJ

Jacek LASOTA, *j.lasota@pracownik.akademia.mil.pl*, ORCID: 0000-0002-1136-9829
Akademia Sztuki Wojennej

DOI 10.5604/01.3001.0054.3022

Streszczenie: Autor w swoim artykule wskazuje na potrzebę wykorzystywania w procesie kształcenia oficerów na głównych poziomach studiów podyplomowych i kursów prowadzonych przez Wydział Wojskowy Akademii Sztuki Wojennej. Autor uważa, że wykorzystywanie doświadczeń wojennych czy też historycznych, w procesie doskonalenia zawodowego oficerów, powinno być procesem ciągłym i nacechowanym różnorodnością przykładów do analizy i oceny. Ponadto stwierdza, że wnioski z doświadczeń wojennych, jako materiał badawczy, stanowią podstawę do analiz porównawczych, stwarzają empiryczne przesłanki do formułowania hipotez roboczych. Badania doświadczeń wojennych mogą weryfikować także współczesną sztukę wojenną. W końcowej części zamieszczone są autorskie rozwiązania dotyczące wykorzystania doświadczeń wojennych w ramach przedmiotu historia sztuki wojennej w programach studiów, prowadzonych z oficerami na Wydziale Wojskowym ASzWoj.

Słowa kluczowe: sztuka wojenna, doświadczenia wojenne, oficer, wojna, historia sztuki wojennej

1. Wstęp

Na przestrzeni wieków ukazało się wiele dzieł, książek czy innych publikacji naukowych, doceniających rolę doświadczeń wojennych w edukacji i przygotowaniu oficerów do wykonywania swoich obowiązków na stanowiskach służbowych zarówno w czasie pokoju, kryzysu czy podczas najtrudniejszego egzaminu jakim jest wojna. Niewątpliwie naturalnym miejscem do takiej działalności są uczelnie wojskowe, a szczególne miejsce wśród nich zajmuje Akademia Sztuki Wojennej (ASzWoj) mieszcząca się w podwarszawskiej dzielnicy Rembertów.

Akademię Sztuki Wojennej powołano do życia w drodze ustawy 1 października 2016 roku. Uczelnia jest następczynią dokonań swoich poprzedniczek i jednocześnie kontynuatorką tradycji Wojskowej Szkoły Aplikacyjnej (1820–1831) i Wyższej Szkoły Wojennej (1919–1946). Akademia jest najwyższej rangi uczelnią wojskową – w jej murach kształcą się studenci cywilni i doskonałą oficerowie. Zachowując dziedzictwo pokoleń, Akademia Sztuki Wojennej wytycza nowe kierunki rozwoju myśli wojskowej przez prowadzenie innowacyjnych badań, wysoką jakość kształcenia oraz wykorzystanie współczesnej wiedzy i praktyki sztuki wojennej, odpowiadając tym samym na aktualne i przyszłe potrzeby Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP). Ponadto Akademia przyczynia się do rozwoju i utrwalenia bezpieczeństwa militarnego Rzeczypospolitej Polskiej, Unii Europejskiej i NATO przez badania naukowe, działalność ekspercką w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie oraz nauki o zarządzaniu i jakości, a także kształcenie wojskowych i cywilnych elit na potrzeby systemu bezpieczeństwa narodowego. Zadania te Akademia realizuje opierając się na najwyższych wartościach etycznych

i obywatelskich, takich jak: dążenie do prawdy, szacunek dla wiedzy, patriotyzm, rzetelność, otwartość na nowe idee i poszanowanie człowieka.

Kształcenie w ramach systemu doskonalenia zawodowego oficerów SZ RP odbywa się na Wydziale Wojskowym, którego potencjał stanowią w głównej mierze nauczyciele akademicy będący w służbie czynnej, charakteryzujący się wysoką jakością przygotowania zarówno teoretycznego, jak i praktycznego¹.

Przytoczone zapisy można odnaleźć na oficjalnej stronie internetowej ASzWoj, po pobieżnym zapoznaniu się z powyższym tekstem można odnieść wrażenie, że na najwyższej rangą uczelni wojskowej w naszym kraju docenia się wykorzystywanie doświadczeń wojennych w procesie edukacji oficerów. Jednak już w pierwszym zdaniu odnoszącym się do tradycji ASzWoj jednoznacznie odcięto się od bardzo bogatego dorobku naukowego niewymienionych jej poprzedniczek tj. Akademii Sztabu Generalnego im. gen. broni Karola Świerczewskiego (ASG)² i Akademii Obrony Narodowej (AON). Można odnieść wrażenie, że przez siedemdziesiąt lat, od 1946 do 2016 roku nie było w Polsce uczelni wojskowej tej rangi co obecna ASzWoj, a jest to dużym niedomówieniem. Innymi słowy zapis o „zachowaniu dziedzictwa pokoleń” co najmniej mija się z prawdą. Natomiast samo wymazywanie z historii Wojska Polskiego i niedoceniające dorobku pokoleń oficerów i pracowników naukowo-dydaktycznych przemilczanych uczelni jest szkodliwe dla dalszego rozwoju sztuki wojennej.

Uważam, że wykorzystywanie doświadczeń wojennych czy też historycznych w procesie doskonalenia zawodowego oficerów powinno być procesem ciągłym i nacechowanym różnorodnością przykładów do analizy i oceny. Dlatego też celem niniejszej publikacji jest wskazanie na rolę i znaczenie wykorzystywania doświadczeń historycznych w procesie edukacji oficerów będącymi słuchaczami studiów podyplomowych i kursów w ASzWoj.

2. Metodyka badań własnych

Pomimo tego, że nie będąc z wykształcenia historykiem, mam bowiem wykształcenie i przygotowanie operacyjno-taktyczne i strategiczne, historię wojskową, a w szczególności historię sztuki wojennej, studiuję od najmłodszych lat z zamiłowaniem i profesjonalnej konieczności. Przede wszystkim w kontekście wykorzystania jej doświadczeń we współczesnej sztuce wojennej. Podejmując wyzwanie przedstawienia Czytelnikowi bardzo trudnej i kontrowersyjnej problematyki dotyczącej wykorzystania doświadczeń wojennych we współczesnej sztuce wojennej, mam świadomość popełnionych niedociągnięć i błędów.

Dlatego też analiza literatury przedmiotu, dyskusje zarówno z nauczycielami akademickimi i ekspertami wojskowymi w dziedzinie teorii i historii sztuki wojennej oraz własne doświadczenia zebrane w czasie służby wojskowej na szczeblach dowódczych, sztabowych, naukowo-dydaktycznych, a także zdobyte podczas udziału w Polskim Kontyngencie Wojskowym w Republice Iraku w ramach VIII zmiany w 2007 roku wskazują na to, że istnieje potrzeba głębszej refleksji nad rolą jaką odgrywają doświadczenia wojenne w procesie kształcenia oficerów na wybranych poziomach studiów podyplomowych i kursów prowadzonych w ASzWoj.

¹ <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/o-akademii-misja-i-zadania>, [dostęp: 12.10.2023 r.]

² Akademia Sztabu Generalnego była w dziejach polskiego szkolnictwa wojskowego najdłużej funkcjonującą uczelnią dowódczo-sztabową (1947-1990). Jej mury opuściło 6200 oficerów dyplomowanych, a ponad 4800 oficerów ukończyło studia podyplomowe i kursy wojskowe. https://pl.wikipedia.org/wiki/Akademia_Sztabu_Generalnego [dostęp: 12.10.2023 r.]

Sztuka wojenna to strategia, sztuka operacyjna i taktyka, stanowią teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia wojny we wszystkich jej militarnych aspektach, jest nie tylko systemem wiedzy o prawach, zasadach oraz formach i sposobach przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej. Jest przede wszystkim umiejętnością wykorzystania tego systemu wiedzy w praktycznej działalności na wszystkich szczeblach dowodzenia. Jest więc również umiejętnością działania i sposobem myślenia określonymi kategoriami, dostosowanymi do zakresu rozpatrywanych zjawisk. Dlatego też miernikiem skuteczności teorii, pozostają przede wszystkim wnioski uzyskane z doświadczeń w działaniach wojennych.

Przyjmując za podstawę powyższe kwestie, założono, że przedmiotem badań, których wyniki zawarte są w publikacji, będą doświadczenia wojenne w relacji z potrzebami procesu edukacji oficerów w ASzWoj.

Celem artykułu jest wskazanie na rolę i znaczenie wykorzystywania doświadczeń wojennych w procesie edukacji oficerów będącymi słuchaczami studiów podyplomowych w ASzWoj.

Problem główny artykułu, odzwierciedlający dotychczasowe założenia oraz ukierunkowujący czynności badawcze, sformułowano w postaci pytania: *Jaką wartość mają w obecnej dobie doświadczenia wojenne i w jakim stopniu należy z nich korzystać?*

W kontekście rozwiązania powyższego problemu badawczego, sformułowano kilka problemów szczegółowych, których wyjaśnienie implikowało rozwiązanie problemu głównego:

1. *Co jest istotą doświadczeń wojennych?*
2. *Jakimi cechami powinien się charakteryzować oficer dyplomowany?*
3. *Jakie efekty można założyć realizując proces wykorzystania doświadczeń wojennych podczas studiów oficerów w ASzWoj?*
4. *W jaki sposób wykorzystywać doświadczenia wojenne podczas studiów oficerów w ASzWoj?*

Podstawą rozwiązania wskazanych problemów było sformułowanie następującej hipotezy roboczej: *Uważam, że doświadczenia wojenne są sumą jednostkowych i osobistych doznań oraz wniosków wynikających z uczestnictwa w wojnie, a także rozległy kompleks mniej lub bardziej obiektywnych uogólnień zespołowej praktyki przygotowania i prowadzenia wojny, operacji, walki. Zaś samo adaptowanie doświadczeń wojennych do teraźniejszości, wbrew pozorom, jest skomplikowanym procesem i obejmuje trzy zasadnicze przedsięwzięcia: studiowanie, uogólnianie i wykorzystywanie doświadczeń wojennych. Moim zdaniem studia podyplomowe i kursy organizowane przez Wydział Wojskowy Akademii Sztuki Wojennej powinny dać przyszłej kadrze dowódczo-sztabowej wyobrażenia o wojnach, kampaniach, bitwach, operacjach i walkach w przeszłości, ukazać wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe powiązania obronności ze wszystkimi dziedzinami życia społecznego, ekonomicznego, politycznego i wojskowego i ich wzajemnych uwarunkowań. Doświadczenia wojenne powinny także rozwijać myślenie operacyjne (wiedza, wyobraźnia, ryzyko, odpowiedzialność), ułatwiać interpretację dorobku przeszłości i samodzielne poszukiwanie optymalnych rozwiązań skomplikowanych zagadnień współczesnego pola walki. Jednocześnie doświadczenia wojenne mogą stanowić podstawę do badań nad współczesnością, do pełniejszego i realniejszego zarysowania obecnej sytuacji strategicznej i operacyjno-taktycznej. Natomiast po przeprowadzeniu dokładnych analiz i ocen doświadczeń wojennych można spodziewać się pełniejszych i realniejszych wyników oraz uogólnień, doty-*

czących zasad i założeń współczesnej sztuki wojennej, a także wpłynąć na wprowadzenie racjonalniejszych rozwiązań w przyszłości. W mojej opinii, prawidłowe wykorzystanie doświadczeń wojennych w murach ASzWoj powinno być procesem ciągłym i ujętym w programach studiów, jako ich integralny element.

Opracowanie artykułu wymagało zapoznania się z szerokim spektrum problematyki związanej z historią i teorią sztuki wojennej, bezpieczeństwem i obronnością państwa, a szczególnie z aspektem wojny i działań wojennych, zarówno ich zbrojnego i niezbrojnego wymiaru. Materiały do rozważań nad doświadczeniami wojennymi zostały zgromadzone przy zastosowaniu metod empirycznych, takich jak analiza dokumentów z zastosowaniem techniki jaką jest analiza ilościowa i jakościowa. Natomiast z metod teoretycznych wykorzystano przede wszystkim analizę, syntezę, abstrahowanie, porównanie i wnioskowanie oraz uogólnienie.

Mając na uwadze bogatą literaturę traktującą o wybranych wojnach i konfliktach zbrojnych przyjęto ograniczenia, związane także z planowaną objętością publikacji. Tym niemniej powszechnym zjawiskiem w historiografii wojen i konfliktów zbrojnych jest to, że publikacje mają najczęściej charakter opisowo-kronikarski, a te poświęcone wyłącznie sztuce wojennej i uogólniające doświadczenia wojenne stanowią stosunkowo skromną część twórczości historyczno-wojskowej. W artykule skupiono się zatem na wybranych kluczowych i niezwykle istotnych w kontekście dydaktyki wojskowej aspektach. Dlatego też ograniczono liczbę przytaczanych definicji i zakres rozważań nad istotą poszczególnych kategorii sztuki wojennej, strategii, sztuki operacyjnej, taktyki do niezbędnego minimum.

Istotne jest też zwrócenie uwagi na znaczenie omawianej problematyki dla rozwoju nauk o bezpieczeństwie. Po pierwsze, podjęte działania poznawcze są aktualne, związane ze zmieniającymi się trendami w polskiej sztuce wojennej. Po drugie, znaczącą wartość poznawczą ma teoretyczne uzasadnienie poszczególnych kwestii, zwłaszcza podejście metodologiczne w rozwiązywaniu złożonych problemów, związanych ze sposobem postrzegania doświadczeń wojennych i ich roli w procesie kształcenia oficerów. I po trzecie, jest to próba uzupełnienia i wzbogacenia dorobku polskiej myśli wojskowej poświęconej dydaktycznej funkcji sztuki wojennej.

3. Istota doświadczeń wojennych

Od kiedy przewaga ilościowa nad przeciwnikiem przestała być niezawodną gwarancją osiągnięcia nad nim zwycięstwa na polu walki, a rozwój środków walki, zarówno aktywnych jak i pasywnych, sprawiły, że sukces stopniowo stał się funkcją zespołu i coraz bardziej skomplikowanych umiejętności - czyli sztuki wojennej. W powyższym procesie znaczącą rolę odgrywały i odgrywają po dziś dzień doświadczenia wojenne, które bezpośrednio wywodzą się z potrzeby bezpośredniej obserwacji pola walki, analizy przebiegu walki i prób wyjaśnienia zasadniczych źródeł sukcesów i niepowodzeń.

W pierwszym etapie kształtowania się myśli wojskowej były to zapewne ustne przekazy wyników obserwacji i zebranych doświadczeń, następnie zaczął dominować kronikarski zapis minionych i bieżących wydarzeń. Stopniowo zaczął się on przekształcać w specjalistyczną wiedzę wojskową, która uogólniając wnioski z przeszłości kształtowała obecne zasady prowadzenia działań wojennych i określała kierunki rozwoju sztuki wojennej w przyszłości.

Doświadczenia wojenne zatem, to suma jednostkowych i osobistych doznań oraz wniosków wynikających z uczestnictwa w wojnie, a także rozległy kompleks mniej lub bar-

dziej obiektywnych uogólnień zespołowej praktyki przygotowania i prowadzenia wojny, operacji, walki. Jednak warto zastanowić się czy w czasie pokoju istnieje również sfera doświadczeń, które mogą również służyć rozwojowi teorii i praktyce sztuki wojennej. Zapewne pewnym substytutem doświadczeń wojennych mogą być doświadczenia ze szkolenia poligonowego. Wówczas największą rolę odgrywają nie tylko kompleksowe ćwiczenia w skali sił zbrojnych, czy ćwiczenia dowództwa Sił Sojuszniczych ale także ćwiczenia dowódczo-sztabowe i ćwiczenia z wojskami. Doświadczenia z tego rodzaju działalności szkoleniowej przyczyniają się równocześnie do rozwoju teorii i praktyki myśli wojskowej. Stanowią też niezwykle bogate źródło wiedzy przede wszystkim z zakresu sztuki operacyjnej i taktyki, struktur organizacyjnych związków operacyjnych, związków taktycznych, oddziałów i pododdziałów wojsk, a także uzbrojenia i wyposażenia wojsk. Duże znaczenie mają także ćwiczenia o charakterze doświadczalnym i eksperymentalnym, polegające na praktycznym sprawdzeniu słuszności teoretycznych koncepcji i założeń. Należy zauważyć, że integracja doświadczeń wojennych i poligonowych może być postrzegana jako związek teorii i praktyki.

Mając na uwadze powyższe zapisy należy stwierdzić, że w doświadczeniach wojennych można wyróżnić dwie sfery: pierwsza, która stanowi ich uogólnienia, które są ujęte w prawach wojny, prawach walki zbrojnej i zasadach sztuki wojennej, druga, która obejmuje bezpośrednie i konkretne dane z dziedziny przygotowania i prowadzenia działań bojowych o różnej skali i zakresie.

W studiach nad doświadczeniami wojennymi można odnaleźć te wojny, kampanie czy bitwy, które są przykładami mistrzowskiego opanowania sztuki wojennej, a wraz z nią sztuki dowodzenia. Jednak można też napotkać przykłady brzemiennej w skutkach klęsk, będących wynikiem błędów w kierowaniu wojną i walką. Powyższe spostrzeżenia stanowią fundament, na którym powinny rozwijać się rozważania skupiające się na wyjaśnieniu ich źródeł, przyczyn i przebiegu. Zatem analiza bezpośrednich doświadczeń z przeszłości w sposób naturalny narzuca porównania z dniem dzisiejszym. Zabieg ten odsłania kolejne problemowe płaszczyzny tj. rola dowódców i sztabów w dowodzeniu, rola przypadku w działaniach wojennych, zależności pomiędzy różnymi zjawiskami zachodzącymi w obszarze działań sztuki wojennej (strategii, sztuki operacyjnej, taktyki), rola ryzyka w dowodzeniu w sytuacjach kryzysowych, wpływ czynnika ludzkiego na prowadzenie wojny i działań bojowych.

Podsumowując niniejszy podrozdział, można stwierdzić, że doświadczenia wojenne mogą być pozytywne i negatywne, mogą być również prawdziwe lub stanowić błędne uogólnienia, mogą być także aktualne w konkretnych sytuacjach lub nieaktualne. Mają przede wszystkim charakter historyczny, gdyż obejmują mniej lub bardziej bliską przeszłość np. I wojna światowa, II wojna światowa, wojna w Wietnamie, radziecka interwencja w Afganistanie, II wojna w Zatoce Perskiej, działania wojsk sojuszniczych w ramach ISAF³, wojna w Ukrainie, konflikty izraelsko-arabskie, itd. Jednak nie można ich pomijać w badaniach nad sztuką wojenną ponieważ grozi to jej zubożeniem, wypaczeniem, zawężeniem horyzontów, jednostronnością i nierzetelnością ocen, koniecznością odkrywania dawno już odkrytych prawd, a przede wszystkim powtórzeniem popełnionych już błędów. Bardzo dobrze w tym miejscu zabrzmiały słowa dowódcy Armii „Kraków” gen. bryg. Antoniego Szylinga, który w swoich wspomnieniach *„Moje dowodzenie w roku 1939”* wydanych pierwszy raz w Polsce w 2007 r. napisał: (...) *gdy wojna mija, staje się tematem powszechnym. Wszystko wydaje się łatwe. Mnożą się*

³ Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa, ISAF (ang. *International Security Assistance Force*)

fachowe lub nefachowe opinie i oceny. Wylicza się zasługi, podkreśla winy i błędy, tworzy się nowe plany rzeczy już bezpowrotnie minionych, a coraz częściej mówi się o wojnie z pogardą i odrzuca się konieczność jej istnienia, jako wartości regulującej wzajemne stosunki i interesy i decydującej w kształtowaniu przyszłych dziejów. Nie nowe to spory i niezawodnie powstały z dobrych intencji, ale gdy przychodzi następna – z własnej woli lub z przymusu – bierze się karabin do ręki i ... strzela. I wtedy strzela się kiepsko, a dowodzić nie umie ...⁴.

4. Doświadczenia wojenne - pomoc dla oficerów dyplomowanych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej

Zanim zostaną nakreślone ogólne założenia efektów, które są możliwe do osiągnięcia przez studiujących w ASzWoj oficerów, w pierwszej kolejności należy wskazać jaka była i powinna być profesjonalna sylwetka oficera dyplomowanego czy też obecnie oficera dyplomowanego SZ RP.

Koncepcja utworzenia szkolnictwa wojskowego przygotowującego kadre oficerów sztabu i dowódców wyższych szczebli pojawiła się pod koniec XVIII wieku. U podstaw tej koncepcji leżało przede wszystkim przekonanie, że o powodzeniu na wojnie, a zwłaszcza w walce zbrojnej decydują przede wszystkim biegli w sztuce wojennej oficerowie. Pojawienie się masowych armii regularnych oraz szybko następujące zmiany w ich uzbrojeniu, organizacji i sposobach prowadzenia działań bojowych jeszcze jaskrawiej ujawniły konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych oficerów. Dlatego też w państwach będącymi ówczesnymi potęgami militarnymi w Europie (Prusy, Austria, Francja, Rosja) zaczęto tworzyć szkoły wojenne, noszące różne nazwy, które kształciły oficerów do prac w sztabach generalnych. Dynamizm i kierunki dalszych zmian ugruntowały już w pierwszych dekadach XIX wieku przekonanie, że koniecznością jest posiadanie wysoce profesjonalnych oficerów do służby w sztabie generalnym i na wysokich stanowiskach dowódczych oraz sztabowych. Na początku XX wieku panował już powszechny pogląd, że oficerowi przewidziani na wyższe stanowiska służbowe powinni legitymizować się akademickim wykształceniem wojskowym.

Nie powinien zatem dziwić fakt, że jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości, bo już w 1917 roku zaczęto kształcić w Warszawie wyższe kadry dowódcze w ramach Kursu wojennego oficerów Sztabu Generalnego. Po odzyskaniu w 1918 roku niepodległości pierwszą wyższą uczelnią wojskową w naszym kraju była Wojenna Szkoła Sztabu Generalnego w Warszawie (1919–1921), która została przeformowana na Szkołę Sztabu Generalnego w Warszawie (1921–1922). Tę z kolei Tajnym Rozkazem Szkolnym z 16.08.1922 przemianowano na Wyższą Szkołę Wojenną (rozformowano ją w 1946 r.). Szkoła zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów była uznana za wyższy zakład naukowy.

W wydanej w latach trzydziestych w Polsce *Encyklopedii Wojskowej*, funkcjonowanie wyższych szkół wojennych (akademii) oparto na poniższych przesłankach:

- mają one dostarczyć wojsku możliwie znaczną liczbę oficerów z wyższym wykształceniem wojskowym, którzy po przejściu do jednostki będą krzewić wśród ogółu oficerów wiedzę wojskową i sztukę wojenną, a sami w tym procesie uzyskają odpowiednie przygotowanie do pełnienia funkcji wyższych dowódców;

⁴ A. Szyling, *Moje dowodzenie w roku 1939*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2007. s. 324.

- zajmują się one studiowaniem sztuki wojennej pod kątem tworzenia doktryny wojennej i doskonalenia wszystkich działów tej sztuki⁵.

Zadania Wyższej Szkoły Wojennej zgodnie z Tymczasowym Statusem określono następująco: *Celem szkoły jest wyłącznie fachowe wyszkolenie oficerów Sztabu Generalnego przez wpojenie szczególnie uzdolnionym i doświadczonym w służbie oficerom zawodowym o ustalonym silnym charakterze wyższego wojskowego wykształcenia teoretycznego i praktycznego, potrzebnego do służby w Sztabie Generalnym*⁶. Absolwentom tej uczelni nadawano tytuł oficera Sztabu Generalnego. Jednak 22.12.1928 roku Minister Spraw Wojskowych zmienił dotychczasową nazwę „Sztab Generalny” na „Sztab Główny” oraz tytuł „Oficer Sztabu Generalnego” na „Oficer dyplomowany”, a ponadto przyznał oficerom dyplomowanym wszystkich stopni prawo noszenia dotychczasowych oznak oficerów Sztabu Generalnego⁷.

W Polsce po zakończeniu II wojny światowej w większości tworzone od nowa system kształcenia kadr oficerskich, w tym Akademię Sztabu Generalnego WP (ASG WP). Już w chwili powoływania ASG WP nakreślono cechy jakimi powinien wyróżniać się oficer dyplomowany. Wyraził to ówczesny minister obrony narodowej marszałek Polski Michał Rola-Żymierski, który w przemówieniu inauguracyjnym wygłoszonym 12.12.1947 roku, stwierdził, że oficer dyplomowany powinien:

Po pierwsze - być kształcony w oparciu o szeroką wiedzę naukową związaną z obronnością kraju, a szczególnie z przygotowaniem i prowadzeniem walki zbrojnej na szczeblach taktycznych i operacyjnych.

Po drugie - być zdolny do samodzielnego rozwiązywania zasadniczych zagadnień nowoczesnej wojny, posiadać znajomość naukowej metody rozwiązywania tych zagadnień i umieć bezbłędnie się nią posługiwać.

Jednocześnie marszałek Polski ostrzegał, że *nie chcemy tworzyć sztabowców-doktrynerów, którzy potrafią jedynie i wyłącznie stosować formuły i recepty. Doświadczenia historii, a doświadczenie minionej wojny (II wojna światowa - przyp. autora) w szczególności pokazało nam dowodnie, jak zgubne jest wszelkiego rodzaju doktrynerstwo, jak katastrofalnie na losach całych armii i całych kampanii odbija się rutyniarstwo. Chcemy, żeby nasz oficer dyplomowany był przede wszystkim człowiekiem, który potrafi samodzielnie, samodzielnie decydować i decyzję swą wprowadzić w życie.*

Po trzecie - być wyposażony w wiedzę tak szeroką, jak szerokie jest zagadnienie obronności kraju w dzisiejszych warunkach i dlatego nie może zasklepiać się w sprawach ściśle wojskowych. (...) absolwenci ASG WP powinni poznać dokładnie wszystkie elementy życia narodu, problemy przeszłości i współczesności, procesy rozwoju społecznego, przede wszystkim jednak muszą zrozumieć przemiany, jakie dokonują się w życiu narodów, zwłaszcza zaś własnego narodu.

*Po czwarte - być organicznie związany nie tylko z resztą korpusu oficerskiego, lecz i całą masą żołnierską, być oficerem, który w pełni rozumie łączność z narodem i który łączność tę będzie ze wszystkich sił umacniać*⁸.

⁵ O. Laskowski (red.), *Encyklopedia wojskowa*, Warszawa 1931, s. 40-44.

⁶ https://pl.wikipedia.org/wiki/Wyższa_Szkoła_Wojenna [dostęp: 12.10.2023]

⁷ *Dziennik Rozkazów M.S.Wojsk.* z 22 grudnia 1928 r. Nr 36, poz. 396. za https://pl.wikipedia.org/wiki/Wyższa_Szkoła_Wojenna [dostęp: 12.10.2023]

⁸ Marszałek Polski Michał Rola-Żymierski. Z wystąpienia inauguracyjnego działalności Akademii Sztabu Generalnego 12.12.1947 r. Maszynopis.

Tytuł wojskowy oficera dyplomowanego w powojennej Polsce przywrócono w 1958 roku i nadawano go absolwentom ASG WP, a następnie Akademii Obrony Narodowej do 2002 roku⁹. W 2017 roku wprowadzono tytuł zawodowy *oficer dyplomowany Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (dypl. SZ RP)*, który przysługiwał absolwentom Podyplomowych Studiów Operacyjno-Taktycznych (PSOT) prowadzonych w Akademii Sztuki Wojennej¹⁰. Był to jednak bardzo krótki epizod i ponownie zaniechano nadawania absolwentom PSOT tego tytułu. Osobiście uważam to za duży błąd, jednak obojętnie, czy oficer po ukończeniu PSOT będzie wyróżniał się w gronie innych oficerów tytułem oficera dyplomowanego SZ RP czy nie to cechy, którymi powinien się odznaczać powinny nawiązywać do powyższych wymagań.

W podsumowaniu można stwierdzić, że oficer dyplomowany (dyplomowany SZ RP) to oficer dysponujący dużą wiedzą merytoryczną i metodologiczną, dzięki której będzie posiadał podstawy do umiejętnego organizowania systemu walki i operacji oraz rozwiązywania problemów obejmujących system obrony państwa. Jest to również oficer obdarzony dużą inicjatywą, samodzielnością, realizmem i polotem. Niewątpliwie powinien to być również oficer o szerokich horyzontach myślowych, dużej wiedzy ogólnej i erudycji. W wiedzy ogólnej ważne miejsce zajmuje poznanie praw wojny, praw walki zbrojnej i zasad sztuki wojennej, które mają trwałe fundamenty w historii sztuki wojennej i prakseologii. Innymi słowy, oficer dyplomowany powinien być przygotowany do precyzyjnego wykonywania zadań w czasie pokoju, kryzysu i współczesnej wojny.

Umiejętny dobór przykładów historycznych i doświadczeń wojennych w procesie kształcenia oficerów w ASzWoj ma znaczenie uniwersalne, gdyż oddziałuje wielokierunkowo, a mianowicie:

- daje kadrze dowódczo-sztabowej wyobrażenia o wojnach, kampaniach, bitwach, operacjach i walkach przeszłości,
- ukazuje wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe powiązania obronności ze wszystkimi dziedzinami życia społecznego, ekonomicznego, politycznego i wojskowego i ich wzajemnych uwarunkowań,
- prezentowane doświadczenia wojenne mogą stanowić podstawę do badań nad współczesnością, do pełniejszego i realniejszego zarysowania współczesnej sytuacji geopolitycznej, strategicznej i operacyjno-taktycznej,
- po przeprowadzeniu dokładnych analiz i ocen doświadczeń wojennych można spodziewać się pełniejszych i realniejszych badań oraz uogólnień zasad i założeń współczesnej sztuki wojennej oraz racjonalniejszych rozwiązań przyszłościowych,
- rozwijać patriotyzm, poczucie dumy narodowej,
- wskazać na odpowiedzialności społeczeństwa jako całości oraz poszczególnych ludzi za obronność państwa.

Jak można zauważyć możliwości spożytkowania doświadczeń wojennych są praktycznie nieograniczone, gdyż wszelkie zagadnienia szkoleniowe mogą i powinny być konfrontowane z wnioskami wynikającymi z historycznej rzeczywistości. Dotyczy to różnego

⁹ Autor tego artykułu jest absolwentem ostatniej promocji AON z 2002 roku, której przysługiwał ten tradycyjny i zaszczytny tytuł dla oficera.

¹⁰ Dz.U. z 2017 r. poz. 480, *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie tytułów żołnierzy zawodowych.*

rodzaju pomocy naukowych, jak też prowadzenia wykładów, ćwiczeń czy seminariów, zarówno na sali wykładowej jak i w terenie.

5. Ogólne założenia wykorzystania doświadczeń wojennych w procesie kształcenia oficerów na studiach podyplomowych w Wydziale Wojskowym

Przechodząc do odpowiedzi na ostatni szczegółowy problem badawczy, który zawiera się w pytaniu: *W jaki sposób wykorzystywać doświadczenia wojenne podczas studiów oficerów w ASzWoj?* należy stwierdzić, że oprócz doświadczonej kadry naukowo-dydaktycznej konieczny jest także aktywny udział w procesie kształcenia słuchaczy. W ASzWoj studiowanie doświadczeń wojennych w ramach takich przedmiotów, jak teoria sztuki wojennej i historia sztuki wojennej na wszystkich poziomach studiów podyplomowych nie jest celem samym w sobie. Wiedza ta zdobyta przez oficerów, w ramach realizacji programu studiów i samodzielnego studiowania, musi zaprocentować w postaci praktycznego jej wykorzystania w czasie zajęć operacyjno-taktycznych, ćwiczeń czy podróży studyjnych.

Jak już wspomniałem wcześniej, Wydział Wojskowy ASzWoj jest kluczowym ośrodkiem kształcenia kadr dowódczo-sztabowych w Polsce, realizującym zadania w zakresie rozwijania, kształtowania i propagowania sztuki wojennej, w tym przede wszystkim: teorii i historii sztuki wojennej, a w szczególności strategii wojskowej, sztuki operacyjnej, taktyki, dowodzenia, wsparcia oraz zabezpieczenia działań. Prowadzone są trzy główne poziomy kształcenia oficerów na studiach podyplomowych i kursach: Podyplomowe Studia Operacyjno-Taktyczne (PSOT), Wyższy Kurs Operacyjno-Strategiczny (WKOS) i Podyplomowe Studia Polityki Obronnej (PSPO).

Podyplomowe Studia Operacyjno-Taktyczne stanowią najważniejszy element procesu doskonalenia zawodowego oficerów, absolwentów wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych, którzy z chwilą ich ukończenia zajmowali różnorodne stanowiska służbowe w jednostkach organizacyjnych resortu Obrony Narodowej. PSOT przeznaczone są dla oficerów planowanych do wyznaczenia na stanowiska służbowe, zaszeregowane do stopnia etatowego majora, pionów funkcjonalnych dowódczego i sztabowego poziomu operacyjnego i taktycznego w strukturach narodowych i wielonarodowych w kraju i poza jego granicami.

Celem studiów jest pogłębienie wiedzy ogólnej i specjalistycznej oficerów w obszarze bezpieczeństwa państwa, współczesnej sztuki wojennej, planowania i prowadzenia działań oraz szkolenia na poziomie taktycznym i operacyjnym, z uwzględnieniem specyfiki rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk w działaniach narodowych i wielonarodowych.

Wyższy Kurs Operacyjno-Strategiczny przeznaczony jest dla oficerów w stopniu podpułkownika/komandora porucznika, planowanych do objęcia stanowisk zaszeregowanych do stopnia etatowego pułkownika/komandora.

Celem kursu jest pogłębienie wiedzy i ukształtowanie umiejętności w obszarze pracy dowódczej i sztabowej oraz nabycie umiejętności rozwiązywania problemów z zakresu przygotowania i prowadzenia działań na poziomie operacyjno-strategicznym w operacjach narodowych, sojuszniczych i wielonarodowych w okresie pokoju, kryzysu i wojny.

Podyplomowe Studia Polityki Obronnej prowadzone są przez Wydział Wojskowy Akademii Sztuki Wojennej i stanowią najwyższą formę kształcenia oficerów, planowanych do wyznaczenia na stanowiska zaszeregowane do stopnia generała brygady lub kontradmirała.

Zakres tematyczny studiów obejmuje zagadnienia z zakresu: zasad i procedur planowania i zarządzania strategicznego, organizacji systemu bezpieczeństwa i obronności państwa oraz roli poszczególnych komponentów wojskowych i cywilnych w tym systemie, uwarunkowań geopolitycznych, społeczno-ekonomicznych i prawnych bezpieczeństwa.

Dobór treści tematycznych powinien być zatem tak zaprojektowany, aby słuchacz na każdym poziomie studiów (kursów) otrzymał wiedzę z teorii i historii sztuki wojennej adekwatną do poziomu studiów, w którym uczestniczy. Fundamentem tych założeń jest konieczność odpowiedniej pragmatyki służby wojskowej. Jednym z jej filarów jest doskonalenie wiedzy oficerów na studiach podyplomowych i kursach organizowanych przez Wydział Wojskowy ASzWoj. Koniecznym jest zatem, aby słuchacz WKOS był absolwentem PSOT, a oficer skierowany na PSPO legitymizował się wcześniejszym ukończeniem PSOT i WKOS. Takie podejście do ścieżki kariery dla oficerów pozwoli na uniknięciu rozpoczynania każdorazowo tematyki z teorii i historii sztuki wojennej od „zarania dziejów”. Jednocześnie umożliwi to dopasowanie tematyki i położenie akcentu na problematyce dostosowanej do poziomu studiów i ich założeniom programowym.

Osiągnięcie zakładanych celów oraz przyswojenie treści z przedmiotu historia sztuki wojennej, które zawierają programy studiów podyplomowych PSOT, PSPO i kursu WKOS powinno nastąpić w rezultacie:

- a) zajęć programowych prowadzonych przez wykładowców akademickich,
- b) samodzielnych studiów prowadzonych indywidualnie przez oficerów podczas samokształcenia w czasie wolnym po zajęciach programowych.

Dlatego też w ciągu zajęć programowych przewidziane są następujące, zasadnicze metody nauczania: wykład, ćwiczenia, zajęcia konwersatoryjne, seminarium oraz repetytorium.

W czasie wszystkich zajęć oficerowie powinni uczyć się umiejętności zwięzłego, lecz jednocześnie treściwego i jasnego formułowania własnych myśli oraz doskonalić poprawność językową w zakresie kategorii sztuki wojennej.

Przyswojenie nowych treści z teorii i historii sztuki wojennej nie tylko może lecz powinno następować w drodze samodzielnych studiów, które są rozszerzeniem własnych horyzontów myślowych i pogłębieniem zainteresowań. W tym aspekcie chodzi przede wszystkim o treści wykraczające poza program studiów. W praktyce jest to bardzo często niedoceniane źródło zdobywania nowej wiedzy, rozszerzania własnych zainteresowań i rozbudzanie nowych, a co najważniejsze - kształtowanie motywacji do wykonywania zawodu oficera Wojska Polskiego.

W tym względzie każdy oficer może korzystać z konsultacji kadry naukowo-dydaktycznej, studiować literaturę, analizować informacje zawarte na rzetelnych i profesjonalnych portalach internetowych, aktywnie uczestniczyć w seminariach i konferencjach naukowych, publikować własne przemyślenia na łamach takich pism jak *Przegląd Sił Zbrojnych* czy *Bellona* oraz wydawnictwach pokonferencyjnych ASzWoj.

Florencki teoretyk Niccolò Machiavelli zauważył, że *błędy popełnione w innych sprawach dadzą się czasami naprawić, błędów popełnionych na wojnie, jako że kara następuje natychmiast, naprawić nie można*¹¹. Myśl tego renesansowego pisarza jest nie tylko aktualna dziś, ale brzmi jak ostrzeżenie na przyszłość. Z kolei Thomas Edward Lawrence, brytyjski

¹¹ N. Machiavelli, *O sztuce wojny*, Warszawa 2008, s. 81.

archeolog, podróżnik, wojskowy, pisarz i dyplomata, znany bardziej jako Lawrence z Arabii stwierdził, że *mając dwa tysiące lat doświadczeń, nie możemy się usprawiedliwiać, jeśli prowadząc walkę, walczymy źle*. W tym duchu wypowiada się także Mariusz Wiatr, który stwierdza, że *rozważania o sposobach pokonania przeciwnika towarzyszyły już z pewnością pierwszym praktycznym poczynaniom człowieka w tym zakresie*¹².

W jednej ze scen amerykańskiego filmu wojennego pt. *Byliśmy żołnierzami* Mel Gibson, wcielający się w rolę podpułkownika Hala Moore'a, przed wylotem do Wietnamu pilnie studiuje historię działań wojsk francuskich podczas pierwszej wojny w Indochinach (1946–1954) i doświadczenia walk z Indianami prowadzonymi w II połowie XIX w. m.in. przez *brevet*¹³ gen. mjr. George'a Armstronga Custer. Z zapisów, które możemy dostrzec w jego notatniku mamy pewność, że filmowy ppłk H. Moor nie tylko zapoznał się ze specyfiką walk w Wietnamie i działań przeciwpartyzanckich, ale po jej analizie wyciągnął trafne wnioski. Zapewne to przygotowanie amerykańskiego oficera zapoczątkowało podczas walk w Dolinie Ia Drang (14–19.11.1965 r.), w której przyszło mu dowodzić 1 batalionem 7 pułku kawalerii 3 Brygady Kawalerii 1 Dywizji Kawalerii Powietrznej.

Nawiązanie do słów klasyków myśli wojskowej i hollywoodzkiego obrazu stanowi swego rodzaju wprowadzenie do kolejnych treści niniejszej publikacji, który w mojej opinii, wskaże na potrzebę studiowania doświadczeń wojennych przez oficerów w celu przygotowania się do prowadzenia walki. Tym bardziej, że oficerowie w toku dotychczasowej edukacji na różnych poziomach kształcenia z przedmiotu, takiego jak historia sztuki wojennej, obejmującego dużą dozę doświadczeń wojennych stykają się podczas swojej służby zapewne pierwszy raz.

Program z historii sztuki wojennej na PSOT obejmuje wybrane zagadnienia historii wojskowej z uwzględnieniem problematyki historii ważniejszych wojen, konfliktów zbrojnych, kampanii, bitew i walk od starożytności do zakończenia XIX w. Zwieńczeniem przedmiotu jest zasygnalizowanie zmian w sztuce wojennej w wojnach XX oraz początku XXI wieku. Zakres przedmiotu jest obszerny, a jego opanowanie wymaga oprócz realizacji zajęć programowych, samodzielnego studiowania zalecanej literatury przedmiotu.

Program przedmiotu historia sztuki wojennej na pierwszych studiach podyplomowych prowadzonych przez Wydział Wojskowy ASzWoj, na jakie trafi oficer, zmierza do spożytkowania wiedzy wojskowej na trzech zasadniczych kierunkach: poznawczym, pragmatycznym i wychowawczym. Pierwszy, poznawczy kierunek, eksponuje różnorodne uwarun-

¹² M. Wiatr, *Między strategią a taktyką*, Toruń 1999, s. 13.

¹³ Z jęz. franc. *brevet* – „dokument, oficjalny list”. Patent wojskowy dający awansowanemu pewne przywileje wyższej rangi (na którą opiewa patent), jednakże bez możliwości pobierania odpowiedniego do tej rangi żołdu oraz pełnienia funkcji adekwatnych do tej wyższej rangi. Zjawisko „brevetowania” było stosowane w niektórych armiach świata (m.in. amerykańskiej, brytyjskiej, pruskiej czy francuskiej) aż do I wojny światowej. Najbardziej rozbudowany system stopni *brevet* istniał w armii amerykańskiej w XIX w. Stopień *brevet* to honorowa godność w rodzaju fikcyjnego awansu. Oficer, który posiadał coś takiego, miał prawo do insygniów i tytułatury, ale na stanowisko służbowe i wysokość uposażenia to nie wpływało. Miało to jednak znaczenie w ustalaniu starszeństwa, dając np. spośród dwóch generałów brygady pierwszeństwo temu, który był „*brevet major general*”. Taki stopień posiadał np. wspomniany G. A. Custer. Posługiwanie się insygniami i tytułaturą w praktyce było złożone i niejednoznaczne. Oficer miał prawo do posługiwania się nimi w sytuacjach niezwiązanych z pełnieniem służby, ale zwyczajowo takich oficerów powszechnie tytułowano rangą *brevet*. Aby nie dochodziło do sytuacji konfliktowych przyjęta była zasada, że bezpośredni przełożeni danego oficera powinni nosić wyższy lub równy stopień *brevet*. Jednakże te problemy ostatecznie doprowadziły do rezygnacji z brevetowania.

kowania i prawidłowości zmian w sztuce wojennej na przestrzeni dziejów, z jedno-czesnym wydobyciem ogólnych praw i zasad z dziedziny przygotowania i prowadzenia wojny, operacji, walki. Kierunek drugi - pragmatyczny, wyraża się w szczegółowej analizie i ocenie wybranych wojen, operacji, walk, traktowanych jako historyczny przykład organizacji i prowadzenia działań zbrojnych. Natomiast trzeci kierunek - wychowawczy wynika z kształtowania pożądanych cech osobowości i walorów moralnych dowódców i oficerów sztabów na podstawie biografii wielkich wodzów i dowódców.

Treści zawarte w programie nauczania historii sztuki wojennej na PSOT obejmują wydarzenia, fakty i zjawiska z problematyki wojskowości od czasów starożytnych do czasów nam współczesnych. Jednak przedmiotem szczególnej analizy będą tylko te wojny, bitwy i walki, które wniosły coś nowego w rozwój sztuki wojennej od starożytności do końca XIX w.

Realizacja programu z historii sztuki wojennej na PSOT obejmuje trzy cykle tematyczne, rozpoczyna się cyklem wykładów wprowadzających, które mają zapoznać słuchaczy z szeroko pojmowanymi zagadnieniami wojskowości. Są to dwa wykłady: *Przedmiot i zakres badań historii sztuki wojennej oraz rolę i znaczenie doświadczeń wojennych w procesie studiów w ASzWoj; Dywizja w rozwoju historycznym Wojska Polskiego*. Pomimo tego, że szczególnie wykład drugi znacznie wyprzedza w czasie pozostałe zajęcia programu studiów, to należy mieć na uwadze, że stanowią one integralną część programu nauczania z historii sztuki wojennej, a ich treść warunkuje zrozumienie treści tematycznych omawianych na innych przedmiotach PSOT.

Cykl zasadniczy prezentuje problematykę sztuki wojennej w układzie problemowym i historycznym od starożytności do końca XIX w. Powyższej problematyce poświęcone są cztery wykłady, trzy konwersatoria i tyle samo ćwiczeń. I tak na sztukę wojenną i jej przemiany w starożytności, średniowieczu i w okresie XIV-XVIII w. przeznaczone są dwa wykłady. Myślą przewodnią pierwszego wykładu w cyklu zasadniczym jest wskazanie początków myśli wojskowej i sztuki wojennej oraz jej ewolucji do czasów nowożytnych. Drugi wykład cyklu pomyślany jest jako próba przygotowania i pomocy dla słuchaczy w zrozumieniu przemian, które zaszły do rewolucji francuskiej i wojen napoleońskich. Z kolei trzeci wykład poświęcony jest wojnom rewolucyjnej Francji i prowadzonym przez Napoleona Bonapartego oraz ich wpływu na rozwój sztuki wojennej w XIX i XX w. Kolejny dwugodzinny wykład poświęcony światowej sztuce wojennej i myśli wojskowej w XIX w. Pewne wątki opisujące rozwój sztuki wojennej wzmiankowanych okresów zostały wzbogacone o polską specyfikę, którą należy widzieć przede wszystkim w wojskowości polskiej od jej rozkwitu do regresu, doprowadzającego do upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a następnie w okresie walk o odzyskanie niepodległości i powstań narodowych. Należy jednak pamiętać, że wykłady te oprócz przekazania pewnego zakresu wiedzy mają ukierunkować samodzielną pracę oficerów i ułatwić im zrozumienie problematyki bardziej szczegółowo rozwijanej na kolejnych zajęciach. Będą to zajęcia konwersatoryjne i ćwiczenia w dużej mierze ukazujące osiągnięcia polskiej sztuki wojennej na tle europejskim, od tworzenia się państwowości polskiej, aż do walk powstańczych o odzyskanie niepodległości w końcu XVIII i XIX w.

Największym wydarzeniem wojskowo-politycznym XX w. poświęcone są wykłady cyklu wdrożeniowego dotyczące głównych teorii i ich praktycznemu wykorzystaniu na polach bitew I i II wojny światowej oraz okresu dwudziestolecia międzywojennego. Ich celem jest

wskazanie problematyki do samodzielnego studiowania po zakończeniu PSPO oraz zasygnalizowanie tematyki poruszanej w ramach kolejnego etapu studiów oficera - WKOS. Zwieńczeniem zajęć PSOT jest seminarium, na którym zostaną omówione problemy wojen i konfliktów zbrojnych trwających na świecie w czasie studiów oficerów na PSOT. Seminarium jest pomyślane jako wskazówka i zachęta do śledzenia aktualnej sytuacji polityczno-wojskowej, prądów w literaturze naukowej, zweryfikowanych portali internetowych i prasy wojskowej na temat charakteru współczesnych konfliktów i przyszłej wojny.

Program z historii sztuki wojennej na WKOS obejmuje wybrane zagadnienia historii wojskowej ze szczególnym uwzględnieniem sztuki wojennej, oprócz wspomnianej problematyki uwzględnia także historię ważniejszych wojen, konfliktów zbrojnych, kampanii, bitew i walk od połowy XVIII w. do czasów współczesnych. Zwieńczeniem przedmiotu jest analiza zmian w sztuce wojennej w wojnach I połowy XXI w. Zakres przedmiotu jest obszerny, a jego opanowanie wymaga oprócz realizacji zajęć programowych, samodzielnego studiowania zalecanej literatury przedmiotu.

Treści zawarte w programie nauczania historii sztuki wojennej na WKOS obejmują wydarzenia, fakty i zjawiska z problematyki wojskowości od wojny siedmioletniej do czasów nam współczesnych. Jednak przedmiotem szczególnej analizy będą tylko te wojny, bitwy i walki, które wniosły coś nowego w rozwój sztuki wojennej, szczególnie sztuki operacyjnej w omawianym okresie historycznym. Należy zwrócić także uwagę, że najwięcej godzin poświęcone jest zagadnieniom kształtowania się sztuki operacyjnej, jako najmłodszego działu sztuki wojennej i problematyce strategii, z mniejszym akcentem skierowanym na aspekt taktyczny.

Realizacja programu z historii sztuki wojennej na WKOS obejmuje, tak jak na PSOT, trzy cykle tematyczne, rozpoczyna się cyklem wprowadzającym. Cykl ten ma na celu powtórzenie i utrwalenie wiedzy słuchaczy, którą opanowali w czasie PSOT oraz późniejszego samokształcenia. Cykl składa się z dwóch wykładów, repetytorium oraz konwersatorium: *Wojna siedmioletnia 1756-1763 - wojna o zasięgu światowym; Związki operacyjne w rozwoju historycznym Wojska Polskiego*. Pomimo tego, że szczególnie wykład drugi, tak jak to ma miejsce w programie PSOT, znacznie wyprzedza w czasie pozostałe zajęcia, to należy mieć na uwadze, że stanowią one integralną część programu nauczania z historii sztuki wojennej, a ich treść warunkuje zrozumienie treści tematycznych omawianych na innych przedmiotach WKOS. Cykl wprowadzający obejmuje również repetytorium i konwersatorium ułatwiające oficerom-słuchaczom płynne wejście w tematykę obejmującą historię sztuki wojennej, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia się nowego działu sztuki wojennej – sztuki operacyjnej.

Cykl zasadniczy prezentuje problematykę sztuki wojennej w układzie problemowym i historycznym od II połowy XIX w. do czasów współczesnych. Powyższej problematyce poświęcony jest jeden wykład, dwa konwersatoria i dwa ćwiczenia. Wykład w tym cyklu poświęcony jest nowym teoriom i trendom w sztuce wojennej, które zarysowały się w wyniku doświadczeń I wojny światowej i wojen prowadzonych w latach 20 i 30 XX w. Myślą przewodnią wykładu jest wskazanie początków nowych prądów w myśli wojskowej, dotyczących możliwości prowadzenia przyszłych wojen. Pewne wątki opisujące rozwój sztuki wojennej wzmiankowanego okresu zostały wzbogacone o polską specyfikę, którą należy widzieć przede wszystkim w wojskowości polskiej, między innymi powstaniu zrębów nowego działu sztuki wojennej - działania operacyjne oraz rodzenia się nowoczesnej polskiej myśli strate-

gicznej. Wykład ten oprócz przekazania pewnego zakresu wiedzy ma ukierunkować samodzielną pracę oficerów i ułatwić im zrozumienie problematyki bardziej szczegółowo rozwijanej na kolejnych zajęciach. Będą to ćwiczenia poświęcone w dużej mierze poglądom na przyszłą wojnę i ich weryfikacji podczas II wojny światowej i wojen II połowy XX w.

Największym wydarzeniem wojskowo-politycznym po zakończeniu II wojny światowej poświęcony jest wykład cyklu wdrożeniowego pt. *Główne problemy sztuki wojennej w wojnach i konfliktach zbrojnych w II połowie XX w.* poświęcony zmianom w sztuce wojennej i jej założeniom teoretycznym po II wojnie światowej. Jego celem jest wskazanie problematyki do samodzielnego studiowania po zakończeniu WKOS oraz zasygnalizowanie tematyki poruszanej w ramach kolejnego etapu studiów oficera - PSPO. Zwieńczeniem zajęć WKOS, tak jak na PSOT, jest seminarium, na którym zostaną omówione problemy wojen i konfliktów zbrojnych trwających na świecie w czasie studiów oficerów na kursie.

Proponowany program przedmiotu sztuka wojenna dla słuchaczy PSPO obejmuje wybrane zagadnienia, dotyczące przede wszystkim teorii sztuki wojennej, ze szczególnym położeniem akcentu na strategię i strategię wojskową. Tak jak w przypadku zajęć realizowanych na PSOT oraz WKOS zakres przedmiotu jest bardzo obszerny, a jego opanowanie wymaga oprócz realizacji zajęć programowych, samodzielnego studiowania zalecanej literatury przedmiotu i stałego monitorowania sytuacji międzynarodowej na świecie.

Program przedmiotu ma na celu przypomnienie słuchaczom teoretycznych założeń sztuki wojennej, a następnie główny nacisk położony jest na swobodne poruszanie się słuchaczy w jednym z najstarszych, a także najwyższym dziale sztuki wojennej - strategii. Treści zawarte w programie sztuka wojenna obejmują problematykę teoretycznego i praktycznego wymiaru sztuki wojennej, a następnie teoretycznych założeń strategii i jej ewolucji do współczesnego jej wymiaru.

Realizacja programu obejmuje cztery cykle tematyczne, pierwszy cykl skupia się na przypomnieniu i ugruntowaniu wiedzy z podstaw teorii sztuki wojennej. Składa się on z wykładu, repetytorium i seminarium. Wykład pt. *Istota sztuki wojennej, przedmiot i zakres badań oraz rola i znaczenie doświadczeń wojennych w procesie studiów w ASzWoj*, którego głównym założeniem jest przypomnienie i wskazanie na najnowsze treści dotyczące podstawowej wiedzy ze sztuki wojennej. Cykl wprowadzający obejmuje oprócz wspomnianego wykładu również repetytorium i seminarium ułatwiające słuchaczom płynne wejście w tematykę obejmującą zasadnicze treści przedmiotu - strategię. Kolejny cykl poświęcony jest teoretycznemu i praktycznemu wymiarowi praw wojny, praw walki zbrojnej i zasadom sztuki wojennej. Cykl ten ma w swojej strukturze dwa wykłady i dwa konwersatoria. Myślą przewodnią wykładów tego cyklu (*Istota i znaczenie praw wojny, praw walki zbrojnej i zasad sztuki wojennej oraz Przewaga i jej znaczenie w sztuce wojennej*) jest zwrócenie uwagi na kształtowanie się najmłodszego działu sztuki wojennej i relacje zachodzące pomiędzy prawami wojny, walki zbrojnej i czasami sztuki wojennej oraz relacjom przewagi jako tzw. super zasady z innymi czasami sztuki wojennej. Problematyka wykładów poszerzana będzie o właściwe treści na dwóch konwersatoriach tego cyklu. Następny cykl składający się z dwóch wykładów, dwóch ćwiczeń i konwersatorium dotyczył będzie kluczowych kwestii związanych z teoretycznym i praktycznym wymiarem najwyższego działu sztuki wojennej - strategii. Zasadniczym celem tego cyklu jest wskazanie słuchaczom na strategiczny aspekt podczas prowadzenia wojny. Dzięki analizie wybranych wojen (studium przypadku) słuchacze będą mogli

ugruntować swoją wiedzę na tematy strategiczne oraz zrozumieć powiązania pomiędzy strategią a gospodarką oraz polityką, zarówno w wymiarze krajowym jak i zagranicznym. Jednym z założeń tego cyklu jest także wdrożenie słuchaczy do posługiwania się metodami logicznego myślenia oraz kształtowania nawyku korzystania z literatury fachowej, aby wzbogacać swoją wiedzę z zakresu strategii i jej kategorii.

Ostatni cykl przedmiotu sztuka wojenna obejmuje wykład, trzy konwersatoria, seminarium i ćwiczenie. Głównym celem tego cyklu będzie poszerzenie wiedzy zdobytej podczas poprzednich realizacji zakresu tematycznego przedmiotu Sztuka wojenna i wykorzystanie jej praktycznie podczas zajęć, obejmujących rozważania na temat charakteru przyszłej wojny, zagrożeń środowiska międzynarodowego oraz roli sił zbrojnych w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. Jednym z założeń tego cyklu jest także wdrożenie słuchaczy do posługiwania się metodami logicznego myślenia oraz kształtowania nawyku korzystania z literatury fachowej, aby wzbogacać swoją wiedzę z zakresu zasad sztuki wojennej w aspekcie sztuki operacyjnej i strategii wojskowej.

6. Zakończenie

Uważam, że w toku studiowania doświadczeń wojennych należy zwrócić szczególną uwagę przede wszystkim na problemy, które mają najbardziej aktualne znaczenie, a mianowicie: na operacje prowadzone w dużym tempie i na dużą głębokość, na działanie wojsk pancernych i zmechanizowanych we współdziałaniu z lotnictwem w głębi operacyjnej przeciwnika, natarcia wojsk na oddzielnych kierunkach, bojów spotkaniowych, wykonaniu marszy, sposobach forsowania przeszkód wodnych, działań w terenie lesisto-jeziornym i zurbanizowanym, a także dowodzeniu wojskami i ich współdziałaniu, sposobów przygotowania operacji, sposobów uzyskania przewagi, zaskoczenia itp. Również studiowanie nieudanych operacji pozwoli łatwiej uniknąć pomyłek w przyszłości.

Ważnym elementem studiów nad doświadczeniami wojennymi są organizowane i przeprowadzane w terenie podróże wojskowo-historyczne i studyjne, które stanowią integralną część kształcenia słuchaczy. Ponadto większość ćwiczeń taktycznych poprzedzonych jest krótką informacją wojskowo-historyczną z interesującymi przykładami z historii sztuki wojennej, ściśle związanymi z przerabianym aktualnie, w toku ćwiczenia tematem i zagadnieniami.

Tego rodzaju praktyka studiowania doświadczeń wojennych w sali wykładowej i w terenie, wzbogaca aktualną problematykę operacyjno-taktyczną, przy czym istotny jest fakt, że czyni się to w terenie, gdzie omawiane wydarzenia miały miejsce¹⁴. Umożliwia to dokonywanie pouczających porównań, wyciągnięcie wniosków, pobudza i rozwija wyobraźnię operacyjną, stwarza sprzyjające warunki do bardziej plastycznego widzenia współczesnego pola walki.

¹⁴ Słuchacze PSPO analizowali działania 10 BKaw w Beskidzie Wyspowym, słuchacze WKOS z kolei zapoznawali się z działaniami Wołyńskiej Brygady Kawalerii pod Mokrą, natomiast słuchacze PSPO analizowali ostatnią bitwę Napoleona pod Waterloo.

Bibliografia

- [1] Clausewitz von C., *O wojnie*, Lublin 1995.
- [2] Czupryński A., *Współczesna sztuka operacyjna*, Warszawa 2009.
- [3] Huzarski M., Wołęjszo J. (red.), *Leksykon obronności*, Warszawa 2014.
- [4] Huzarski M., *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999.
- [5] Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
- [6] Koziej S., *Przełom w sztuce wojennej* [w:] M. Krauze, B. Szulc (red.), *Sztuka wojenna: (konteksty teoretyczne i praktyczne)*, Warszawa 2000.
- [7] Lasota J., *Zasady sztuki wojennej*, Warszawa 2020.
- [8] Lasota J., *Hybrydowość w sztuce wojennej*, s. 255-270 [w:] *Wojny i konflikty zbrojne po 1945 roku. Zbiór studiów. Tom 8.*, Bydgoszcz 2021, Wojciech Bartoszek, Łukasz Nadolski (red.)
- [9] Mossor S., *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986.
- [10] Polak A., Joniak J., (red.), *Sztuka wojenna. Obronność - Sztuka Wojenna*, Warszawa 2012.
- [11] Skibiński F., *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1990.
- [12] Wegner M., (red.), *Zeszyt metodologiczny. Działalność badawcza i rozwojowa*, Warszawa-Szczecin 2022.

